ROZHOVOR

POKUD NIC NEVYSOUTĚŽÍME, JE TO NAŠE CHYBA. SPOLEČNOSTI MUSÍME VRACET, CO JÍ PATŘÍ.

Rozhovor s Pavlem Baranem, ředitelem Filosofického ústavu
Akademie věd ČR.

Rok 2009 byl v akademické oblasti rokem nejistot, tápání a překotných změn. Univerzity byly vystaveny dlouho ohlašovanému tlaku na zvyšování počtu publikací, který v duchu známého ironického úsloví „publish or perish“ vede přinejmenším v humanitních oborech nutně k vítězství kvantity nad kvalitou a ke zbytečnému vršení jalových textů, ještě více znepráhledňujících již tak neobsáhnuteľnou oblast sekundární literatury.

V oblasti Akademie věd byl vývoj ještě dramatičtější a probíhal ve zvláštních amplitudách mezi krajními body možnosti *statu quo* (který ještě ke konci minulého roku byl i vládou označován za nevyhovující podfinancování a bylo přislíbeno významné navýšení pro rok 2009) a na druhé straně postupnou likvidací do roku 2012.

V obdobném tlaku se rovněž ocitla kulturní fronta zejména v Praze. Všem těmto turbulencím bylo společné, že o jejich uskutečňování rozhodovali převážně lidé, kteří s danou oblastí nemají mnoho společného, tedy úředníci bez dlouhodobého hlubokého vztahu a porozumění dané (ve všech třech případech školství, kultury i vědy unikátní) problematice. Protože se vůči každé snaze o zásah zvenčí zvedla vlna odporu jak odborné, tak i širší spřízněné veřejnosti, a do věci se vždy nešťastně promítaly předčasné volby, měnily se plány, koncepce a s nimi často i perspektiva celých oborů, mnohdy i pracovišť nebo fakult a chvílemi dokonce osud celé Akademie věd tak často a tak nesystémovým způsobem, že i odborná veřejnost ztratila pojem o celkovém směřování. Základní přehled je k dispozici [zde](#).

Požádal jsem proto pana ředitele Filosofického ústavu AV Pavla Barana, zda by byl ochoten poskytnout našemu časopisu rozhovor v co nejaktuálnějším možném termínu vzhledem k plánovanému datu publikace druhého čísla Aitheru, a neodpověděl na základní otázky týkající se bytí a perspektivy našich oborů v nejbližších letech. Naši čtenáři, po kauze plzeňské Právnické fakulty dokonce i ti studující z nich, totiž pocít'ují značnou nejistotu ohledně budoucnosti humanitní vzdělanosti nepřinášející patenty, průmyslové inovace nebo alespoň smysluplnou možnost masové univerzitní výuky. Tedy centrálních oborů našeho časopisu. Pan ředitel souhlasil a tak jsme se sešli v posledních dnech roku 2009 k následujícímu

rozhovoru, kterému byl ještě přítomen redaktor Jakub Ráliš, díky kterému si můžete záznam z rozhovoru stáhnout [zde](#). Kolega Ráliš během rozhovoru rovněž položil tři doplňující otázky (v pořadí čtvrtou, devátou a dvanáctou).

* * *

Pane řediteli, moje první otázka musí chtít nechtě směřovat k aktuální situaci, k tomu, co naše čtenáře a koneckonců nás všechny momentálně trápí. To nejpálčivější akademické téma dneška je samozřejmě otázka financování. Vývoj byl v posledních měsících poměrně překotný – jak je to s finančním zajištěním Akademie, resp. Filosofického ústavu na konci roku 2009?

V případě Akademie věd jako celku platí, že původní zhruba miliardové krácení rozpočtu bylo rozhodnutím vlády sníženo na půlmiliardu; rozhodnutí prošlo parlamentem, což znamená, že má nyní povahu zákona o státním rozpočtu a Akademie věd na tomto základě dostala do své kapitoly „pouze“ o půlmiliardu méně. Před Vánoci zasedal Akademický sněm, což byl další důležitý krok, neboť mohlo případně dojít k „nesolidárnímu“ rozdělení přidělených prostředků a následně jednak k rozkolu uvnitř Akademie, jednak k nepředvídatelnému zásahu do fungování jednotlivých ústavů. Sněm nicméně rozhodl o solidárním rozdělení, tedy že ono krácení o 10% proti původnímu plánu se promítá plošně do rozpočtů všech pracovišť

Akademie věd, včetně servisních složek. To platí i pro Filosofický ústav: pro příští rok to znamená krácení celkového objemu financí o 10% oproti roku 2009.

To je ovšem výhled pouze na příští rok. Ale ty nejhorší scénáře či obavy se vážaly na léta 2011 a 2012...

Ano. Podle informací, které já mám, nesměruje zatím situace ke katastrofickému scénáři. Ten scénář je prozatím spíše v mlze. Vychází na jedné straně z říjnového rozhodnutí vlády, které praví, že Akademie by v roce 2011/12 neměla být krácena původně zamýšleným drastickým způsobem. Je tam ovšem dovětek: „...za předpokladu systémových změn v celém systému vědy, výzkumu etc.“ Nikdo zatím neví, co se za formulací dovětku všechno skrývá.

Na druhé straně se část Rady vlády (RVVI) současně pokouší prosadit účetní trik, kterým by obešla zmiňované rozhodnutí vlády. Ten trik spočívá v tom, že se účelové prostředky včetně evropských prostředků započítají jako prostředky státního rozpočtu. Pokud by tento trik byl v příštím roce vládou akceptován, vedlo by to nutně k další destabilizaci. Všechny účelové prostředky, včetně těch evropských, jsou samozřejmě vázány na účelové projekty a logicky tedy s nimi není možné volně nakládat: pokud nějaké pracoviště získá prostředky z evropských fondů na vybudování nějaké velké infrastruktury někde za Prahou, tak formálně, ani účetně a dokonce ani

morálně není možné ty peníze přemístit do jiného pražského ústavu, ať už je to ústav první, druhé nebo třetí oblasti vědy. Jinými slovy se nyní hraje o výklad onoho usnesení vlády z října 2009. V prvních měsících příštího roku se ukáže, která interpretace převáží a zda bude případně nutné proti té méně příznivé variantě, pokud by zvítězila, vést nějakou kampaň.

Právě Jste našim čtenářům objasnil onu základní otázku financování, na kterou se velmi často současné problémy Akademie a vůbec celé naší vědecké a badatelské obce redukuje. Rozdělení finančních prostředků je ovšem vždy až výsledkem nějakých procesů, které jsou i odborné veřejnosti mnohem méně zřejmé a přístupné. Vy Jste z titulu své funkce přímým účastníkem mnoha takových jednání a o dalších máte spolehlivé informace, takže máte celkovou představu o onom procesu rozhodování. Kam se tedy ubírá vývoj v otázce postavení a možností české vědy, bádání a výzkumu? Jaká je celková tendence z pohledu zákulisí oněch komisí, rad a kulatých stolů?

Já jsem zapomněl dodat jednu důležitou věc: objem prostředků do vědy a výzkumu pro příští rok se nemění, zůstává stejný jako v letošním roce. To je důležitá věc. Tím padá „argument krize“, který zmiňované problémy označuje za důsledek současné finanční krize. Tak to samozřejmě není! Objem prostředků zůstává stejný, dochází pouze k redistribuci ve prospěch aplikovaného výzkumu,

takže základní výzkum, jehož jsme my na Filosofickém ústavu součástí, *de facto* oslabuje. Odtud vyplývají zmiňované problémy. Ekonomická krize se nicméně akademické sféry dotýká, protože původní předpoklad byl naopak navýšení celkových prostředků na vědu a výzkum. K tomuto navýšení nedošlo a za současného stavu ekonomiky ani nemohlo. To ovšem nijak nevysvětluje plánované přesuny v stávajícím rozpočtu. To je první věc.

Druhá věc je, co je tedy v pozadí. Na to nejsou, na rozdíl od čísel, žádné jednoznačné indicie. Mně se ta situace jeví tak, že určitá část politického spektra v ČR (a záměrně nemluvím o odborných kruzích) došla k závěru, že neuniversitní výzkum (lhostejno, zda kvalitní nebo nekvalitní, jestli v Akademii nebo někde jinde) je vlastně něco, co si nemůžeme nebo spíš nechceme dovolit. Jsou tam velmi snadno dosažitelné prostředky, které by se daly transponovat někam jinam, zejména z oblasti základního výzkumu do oblasti aplikovaného výzkumu, průmyslu etc. Aniž bych mohl doložit jakékoliv indicie, domnívám se, že se jedná o jakési *a priori* části politického spektra, které v podobě spojitě nádoby tlačí v jiné formě i na vysoké školy. Výsledkem je pokus vyvést alespoň část prostředků z Akademie věd někam jinam.

Pane řediteli, mluvil Jste o určité části politického spektra v pozadí té apriorní snahy přesouvat peníze od základního k aplikovanému výzkumu a do průmyslu. Ta druhá část

politického spektra snad ale argumentovala tak, že peníze vynaložené právě v době krize na základní výzkum jsou tou nejlepší cestou a že naopak protože je krize, tak by se měly peníze na vědu, výzkum a vzdělání přidávat...?

To je určitě správné doplnění, já sám jsem často svědkem jednání, kde tyto argumenty zaznívají. Myslím si nicméně, že se u části spektra opravdu jedná o *a priori*: jakákoli fakta či údaje vložíme do jejich informačních kanálů, ve výsledcích vždy nutně vychází ono *a priori*.

Tím předjímáte moji další otázku: co se to vlastně ve společnosti děje? Je jasné, že do vědy a výzkumu teče čím dál více peněz, i skrze EU a etc. Přesto stále nedosahujeme procenta státního rozpočtu běžného v zemích EU a v zásadě je procento věnované v ČR na tuto kapitolu již dvacet let stále stejné. Dvacet let tomu nikdo nevěnoval pozornost! Čím to, že najednou se na tuto sféru pozornost upírá? Vždyť možnost převést ty prostředky z vědy do průmyslu tu byla i dříve a žádná z tehdejších vlád, ať pravicových či levicových, nic takového doposud nezkusila a nebyli jsme ani svědky pokusu o ekonomizaci celého prostoru veřejného zájmu. Je tu tedy nějaký širší pohyb ve společnosti, jehož jsou zmíněné pokusy o ovládnutí akademického prostoru projevem?

Hm, pěkná otázka! To je ale téma na delší pojednání, a možná vyžaduje i lepší argumenty, než které mám k dispozici jenom já. Ale pokusím se nějak stručně odpovědět. Já si myslím, že první důležitá věc je kontext krize, která se, byť zprostředkovaně, do celé situace promítá. Druhý kontext je kontext evropských peněz, tam je ta situace jiná než byla před lety, kdy se ještě vůbec nečerpalo nebo se teprve s čerpáním začínalo a nebyla potřeba kofinancování projektů. To je velký rozdíl.

Třetí věc je, že zcela určitě - ať se mi to líbí nebo ne - musím konstatovat, že situace se radikálně změnila po nástupu Topolánkovy vlády. Samozřejmě k horšímu. Za společného jmenovatele tohoto směřování bych označil útok na veřejný prostor jako takový, ať se to týká záležitostí kultury v Praze, které máme v dobré paměti, nebo dimenze pedagogické, dimenze akademické ve smyslu Akademie věd, i dalších dimenzí, např. zdravotnictví etc. Na jedné straně všechny ty procesy spojuje oprávněný tlak na racionální využívání veřejných prostředků. Na druhé straně ale, přinejmenším v případě vědy a kultury, se jedná o naprosto nekoncepční a nepromyšlený pokus, jak to zacházení s prostředky racionalizovat.

V oblasti vědy chybí to základní. Aby bylo možné něco řídit, tak je třeba mít jasně definovaná základní východiska. V tomto případě je to národní politika a nějaké priority, protože není možné, aby tento stát s touto ekonomikou financoval všechno, tak jak to bylo

rozběhnuto třeba před patnácti lety. To prostě není možné, to chápu i já jako ředitel jednoho z ústavů Akademie věd. Ale změnit to vyžaduje mít nějaká východiska, která se dají sladit s tím, jak to dělají jinde v Evropě, co se dělá ve světě, co možné je a co možné není. To se nestalo. Zůstal z toho vlastně jen tenhle redukovaný pokus, jak ty kapitoly takzvaně „očesat tam, kde se to očesat dá“. Všimněte si, že tam, kde se to povedlo zablokovat, tak to v zásadě uvízlo na *statu quo*. Kapitola „věda a výzkum“ je v tomto ohledu bohužel tím nejslabším hráčem, takže se v ní „podařilo“ s těmito snahami doklopýtat nejdál. Tedy do situace ke konci letošního roku, kdy vlastně nikdo neví, jak se v tom má pokračovat a jestli vůbec. Dokonce se domnívám, že to nevědí ani ti, kteří s celým procesem začali.

Nutně se dostáváme k otázce, jakou roli v celém procesu hraje Rada pro výzkum, vývoj a inovace (bývalá Rada pro vědu a výzkum), RVVI?

Ta rada je nositelem právě popsaných změn již od samého počátku. Postupně na sebe převzala celou tuto úlohu a ta role tomu odpovídá. Na začátku byl tedy pokus o nějakou změnu, který byl v něčem i sympatický. Bylo přinejmenším zapotřebí zmapovat, co všechno se v oblasti vědy a výzkumu děje, a to si myslím, že bylo správné východisko. Od počátku tomu ale chyběla koncepce rozumného nasměrování jakýchkoli změn. K té se dodnes nepodařilo dojít. Mezitím se ale spustily změny a tato nekonceptnost se tak

obrátila v poměrně katastrofickou situaci posledních měsíců, kdy dominovala snaha o redukci za každou cenu, bez ohledu na srozumitelnost z hlediska širší veřejnosti a akceptovatelnost pro odborníky. Podle mého názoru ta reforma v této fázi zcela ztroskotala.

Nicméně vzhledem k tomu, že proti ní ani za současné situace neexistuje dostatečně silná opozice, tak lze očekávat, že až do nejbližších voleb bude nějak ze setrvačnosti skomírat. Mezitím se totiž politická situace polarizovala; jsou tady evidentně politické subjekty, které ty změny rozhodně nebudou podporovat, ale jsou i politické skupiny, které je zřejmě budou podporovat i přes ony katastrofické dopady, pokud k tomu budou mít možnost. Z tohoto pohledu jsou i politické strany vnitřně polarizovány, např. část poslanců ODS nesouhlasí s kroky RVVI za poslední půlrok. Situace po volbách je nicméně nejistá.

Na druhou stranu není myslitelné, aby se vědecké ústavy nebo výzkumné projekty, které jsou rozplánovány na řadu let, vždy znovu zakládaly nebo rušily s každými novými volbami. Polarizace společnosti je momentálně velmi ostrá, téměř v poměru „padesát na padesát“, a pokud by vítězná polovina vždy zrušila minulé rozhodnutí té opačné, tak bychom každé čtyři roky vše stavěli „na zelené louce“!?

Přesně tak! A nejsmutnější na celé věci je, že to politické ukotvení v současné podobě prostě neumožňuje saturovat dlouhodobé potřeby této společnosti, které je třeba vidět i v kontextu evropském a snad celosvětovém jako do jisté míry nadčasové a přesahující horizont momentálních volebních výsledků, ať už budou více doleva nebo doprava. Tak to ale v naší situaci bohužel není. Myslím si, že naopak jsou zde indicie, že příští volby budou mimo jiné i o tom, co bude dál s oblastí vědy a výzkumu. Což ovšem neznamená, že ty volby něco vyřeší. Při Vámi zmiňované polarizaci je dost pravděpodobná nějaká podoba povolebního patu, v němž se obě strany budou nadále zákulisně přetahovat o vliv a prostředky v kapitole věda a výzkum.

Naše čtenáři jsou jako studenti, nebo universitní učitelé a badatelé, popřípadě i jako akademicky graduovaní bývalí studenti, všichni podstatným způsobem svázáni s akademickou půdou. Tuto nejširší akademickou veřejnost pochopitelně zajímá, jak hodnotíte její roli v těchto procesech: je obětí, účastníkem, nebo pouhým přihlížejícím svědkem?

Každý je především tím, jak je schopen v rámci popsaných procesů sám sebe zařadit. Nikdo z nás není jenom obětí. Já jsem přesvědčen, že nejenom jako občané, ale i jako členové akademických, tedy universitních či badatelských komunit, máme – naštěstí – možnosti, jak na tu situaci reagovat. A to i s vědomím, že se nám nemusí všech cílů, které si klademe, podařit dosahovat. Zní to

jako klišé, ale demokracie je opravdu proces, není to nic hotového. Jestliže nejsme spokojeni, nebo máme jasnou představu, jak se věci mají vyvíjet minimálně v těch oborech, do kterých jsme schopni vstupovat a zasahovat, pak je dokonce naší povinností se vyjadřovat, podávat návrhy, a případně se obracet na veřejnost a žádat, aby ti, kteří o ní rozhodují, brali naše názory, postoje a stanoviska v úvahu. To zdaleka přesahuje roli oběti, takže bych rozhodně odmítal takové ty defetistické hlasy typu „už zase si s námi dělají, co chtějí, jako za bolševika“. Samozřejmě, výsledek je nejistý. Ale na druhé straně máme v tomto smyslu odpovědnost ze svobody, kterou přece jenom máme. Je třeba usilovat o to, aby procházely názory, stanoviska a jednání, které jsou v souladu s tím, co pokládáme za správné. Pokud pak někdo demokraticky rozhodne jinak, tak můžeme to rozhodnutí přijmout s tím, že se nám nelíbí, ale dělali jsme, co jsme mohli. To si myslím, že je třeba.

Takže rozhodně nejsme pouhými oběťmi. Ale na druhé straně se pohybujeme v omezeném rámci možností a musíme se snažit ten rámec toho prostoru pro naše jednání rozšiřovat. Já jsem v tomhle poměrně náročný: z mého pohledu platí, že pokud za této složité situace nic na té společnosti nevysoutěžíme, tak si myslím, že je to především naše prohra. Že za to v takovém případě budeme moci ne jako oběti, ale jako nedostatečně aktivní aktéři. Je to samozřejmě poměrně tvrdé konstatování a já si to uvědomuji. Na druhé straně ten

rok nám všem ukázal, že je řada těch, kteří si uvědomují tuto demokracií danou možnost, ale že je – i mezi mladými lidmi – řada těch, kteří naopak vycházejí z toho, že se vlastně na situaci nic moc měnit nedá a že je lepší šetřit energii na jiné úkoly a účely.

K tomu bych rád udělal jednu důležitou poznámku. Ano, jistě můžeme na této společnosti leccos chtít, ale musíme si být vědomi odpovědnosti, kterou k ní máme. A je to i odpovědnost za určitou míru svobody, kterou nám poskytuje. To je jedna z mála věcí, které si myslím, že je třeba hájit takřka za každou cenu. Na jedné straně hájit svobodu v rámci procesů, o nichž tady celou dobu mluvíme, ale na druhé straně i s vědomím, že to není nic pohodlného a že nám nikdo nic v tomto smyslu zadarmo nedá! A to je jedna z věcí, která podle mne stojí vždy za připomenutí a stále je třeba velmi poctivě usilovat o to, abychom v žádném ohledu nezpohodlněli.

To je ovšem velmi střízlivý a racionální přístup, který mnozí lidé mimo Akademii, často i lidé z universit, prostě nevidí a v Akademii právě vidí tu zpohodlnělou instituci, která jen nastavuje dlaň a čeká, až jí stát dá peníze.

Jistě, to si většina lidí neuvědomuje. Málokdo například ví, že třetina prostředků, se kterými Akademie jako celek hospodaří, pochází z mimorozpočtových zdrojů. Nejsmutnější na tom je – a to je doopravdy špatné – že spousta lidí v Akademii si zvykla, že za ně

směrem k veřejnosti někdo ten problém vyřeší. A teď už vůbec nemluvím jen o získávání prostředků. Jde o celkovou úlohu Akademie ve společnosti, kde se objevuje mnoho kritických hlasů, vysoké školy někdy pohlížejí na Akademii závistivě – „někdo“ by měl veřejnosti, jak laické, tak široké akademické veřejnosti přínos Akademie vysvětlit. A kdo? Někdo by se měl – s prominutím – „ohavit“ tím, že by to těm lidem vysvětloval. Mnohé badatele nezajímá, že je potřeba to vysvětlit, chtějí si dělat „své věci“ – to je úplně jedno, jestli jadernou fyziku, nebo filosofii - hlavně aby je nikdo „neotravoval“. A v tom vidím opravdový problém na straně Akademie.

Je zjevné, že tohle je v rámci Akademie úkol filosofie...?

Mimo jiné. Ano, proto jsem o tom také mluvil. A je velmi obtížné to badatelům vysvětlovat. Ti starší mají špatné zkušenosti s popularizací vědy z totalitní minulosti. Mladší to zase vnímají tak, že se jim brání v jejich práci, protože jsou hluboce přesvědčeni – ne neprávem, to si přiznejme - že vlastně se ta jejich práce, dovedená často do špičkové světové úrovně, tím přivádí vniveč, když se budou muset z velké části zabývat něčím, pro co nemají ani vzdělání ani předpoklady, co je jakožto popularizátory z hlediska odborné prestiže diskredituje a s čím koneckonců jejich odborný zájem nemá nic společného.

Abych se tedy od své poznámky vrátil zpět k těm několika vrstvám oněch akademických aktérů, o kterých jste mluvil, tak je prostě zapotřebí neustále hledat společná východiska a průniky zájmu. A těch je hodně. Byla by hrozná škoda na to zapomínat, bez ohledu na to, zda má někdo větší část svých pracovních aktivit na škole, v ústavu Akademie, nebo někde v novinách.

To Jste ovšem výborně připravil půdu pro moji další otázku, která se týká vztahu vysokých škol a Akademie. Jak ze sdělovacích prostředků, tak přímo z některých kroků RVVI lze usuzovat, že je tu určitá snaha rozdělit badatele v Akademii na jedné straně a pracovníky na universitách na druhé straně, a presentovat jejich zájmy jako protichůdné...?

Já myslím, že to říkáte přesně. Ten nejjednodušší doklad toho, co říkáte, je výjimečně snadno verifikovatelný. Vezměme argumentaci o finančních prostředcích a zdrojích. Ten jeden balík, o kterém jsem uvedl, že se nemění, je rozdělován mimo jiné mezi vysoké školy , tj. do financování vědy na školách, a mezi ústavy Akademie. A tam se, zejména k rektorům, argumentuje ze strany RVVI velmi jednoduše: v případě, že byste hájili i zájmy Akademie věd, tak tím poškozujete vlastní instituce. Protože každá koruna, která půjde do kapitoly Akademie věd navíc, o tu budete mít méně ve vašich budgetech. To je pěkný příklad, jak rozdělovat. A celkem úspěšně se to daří, protože míra solidarity klesá s vyšší funkční pozice: snadno se domluvíme

s kolegy na úrovni kateder, ještě se nějak domluvíme s kolegy na úrovni děkanů, ale už se nelze jednoduše domluvit s kolegy na úrovni rektorů, kteří jako špičkoví funkcionáři vysokých škol „stojí na těch korunách“. Tam je ten výsledek onoho neblahého působení evidentní.

Co se týče vztahu Akademie a vysokých škol, tam je podle mého názoru zapotřebí se chovat rozumně: úkoly i pracovní závazky, které lze běžně řešit na universitách, není důvod z těch vysokých škol kamkoli přemísťovat. A naopak, Akademie věd jako pracoviště neuniversitního výzkumu by se podle mého názoru měla soustředit – teď mám na mysli hlavně tu naši oblast věd – na to, co se na vysokých školách dá řešit poměrně obtížně, nebo co vyžaduje zvláštní infrastrukturu a náklady, které si ty vysoké školy za stávající situace nemohou dovolit. Neříkám, že by nebylo možné některé výzkumné činnosti dublovat, to asi má i svůj smysl, ale principiálně si myslím, že i na příkladu našich oborů můžeme najít určité typy činností, kterým sluší více neuniversitní badatelské prostředí, prostě pro specifický charakter těch činností. Nemluvím jen o vydávání časopisů a knih etc., ale i např. syntetické práce a tak podobně. Existuje ovšem i celá řada oblastí výzkumu, který by měl být zcela samozřejmě provozován na vysokých školách a nikde jinde.

Právě Jste, pane řediteli, zmínil specifickou infrastrukturu Akademie věd, která by měla poskytovat zázemí pro na universitách obtížně realizovatelné úkoly, jako je např. vydávání

takových časopisů, jako je ten náš. Myslíte si, že Akademie může být také pojítkem? V oboru, ve kterém se pohybujeme, je většina badatelů Filosofického ústavu zároveň zainteresována i na universitách, mnohdy dominantní měrou. Nepřináší jim i celému oboru jejich participace na instituci Akademie zajímavé propojení a další rozměr spolupráce, který by v rámci mnoha samostatných universit byl těžko možný?

Já myslím, že ano. Je tu totiž ještě jedna důležitá věc – zase to souvisí s finančními prostředky – a to je určitá svoboda. Nemám teď na mysli svobodu tvůrčí v takovém tom až metafysickém slova smyslu, ale spíše svoboda finanční a personální. V České republice nemáme patnáct-dvacet špičkových universit, mezi kterými by ti badatelé mohli cirkulovat podle toho, jak a co řeší, i podle personálních a jiných podmínek, ale do jisté míry to mohou suplovat pracoviště Akademie věd. Už proto, že ty finanční zdroje jsou, jak jsem dříve vysvětlil, odlišného charakteru.

A pak je tady ještě další věc. Tento styk učitelů a badatelů může přinášet i přidané hodnoty navíc. Jinými slovy je přeci jen možné v těch životních periodách člověka občas přenést těžiště z té pedagogické do nepedagogické činnosti a tak trochu kombinovat ty možnosti. V případě, že by došlo k nějakému pádu těch pracovišť v masovém měřítku, tak by tato možnost zanikla, aniž by byla nahrazena čímkoliv, co by se tomu mohlo nějak podobat. Takových

společných pracovišť je řada. Filosofický ústav podporuje např. Centrum mediaevistických studií, Centrum teoretických studií s Archivem Jana Patočky a další, celkem pět. Každé z těch pracovišť osvědčuje, že tento typ kontaktu nejen že má smysl, ale přináší právě tu přidanou hodnotu, která by se za jiných okolností jen velmi těžko generovala.

Vidíte nějakou roli našeho časopisu tady v té úloze Akademie věd?

Určitě. Myslím si, že nejen tento časopis, ale takovéto časopisy obecně, představují určitou platformu, kde může docházet k velmi živému styku universitní a neuniversitní badatelské veřejnosti, i té zainteresované odborné veřejnosti. V tomto ohledu je takový časopis i přes relativně přísně odborně vyměřenou a zaměřenou tematiku takovým pěkným příkladem toho jak průnik různých zájmů a východisek může přinést něco, co tu přidanou hodnotu samo o sobě dává. A dokonce o to více, že jeho elektronická forma, zdá se mi, umožňuje snáze a rychleji překračovat formální hranice těch institucí. A je úplně jedno, jestli jsou to školy mimopražské, pražské, tento ústav Akademie věd nebo ještě nějaké jiné pracoviště. Kdybyste mne na to teď nenavedli, tak bych tento typ časopisu vzápětí uvedl jako jeden z příkladů.

Pane řediteli, blížíme se k závěru roku a pomalu i k závěru rozhovoru, je tedy čas bilancovat, nejprve v obecnější rovině. Předposlední otázka zní, jaká je z Vaší pozice ředitele Filosofického ústavu Akademie úloha Akademie věd v české společnosti, české kultuře a českém veřejném prostoru vůbec?

Vraťme se k zmíněné národní politice. Radou (RVVI), nebo nějakým jiným grémiem by měly být formulovány priority jak universitního, tak neuniversitního výzkumu. Pracoviště Akademie věd by měly být přiměřeným způsobem integrovány do plnění vybraných priorit tak, aby se na jedné straně využilo kapacit, které tady jsou, a nepřišly vniveč nemalé prostředky, které do těch pracovišť byly za 20 let vloženy. Na druhé straně by se mělo přihlížet k tomu, aby se výsledky bádání těch institucí a jejich působení směrem k veřejnosti (včetně aplikovaného výzkumu) v zásadě podporovaly. Aby se dosahovalo synergických efektů a ne aby se vedla „válka všech proti všem“ s cílem prokázat vlastní nezbytnost a malost toho dalšího partnera. To je totiž ten nejvýraznější negativní trend současnosti: nezájem o jakoukoli synergii zmiňovaných procesů, pokus o prosazení každého proti všem zbývajícím, a to naprosto bez ohledu na to, co to stojí společnost, a co to té společnosti může vracet. Myslím, že smyslem existence pracovišť Akademie věd (a samozřejmě i všech ostatních podobných pracovišť na vysokých školách) je naopak, být v delším horizontu, vracet společnosti to, co z těch veřejných

prostředků ta pracoviště získávají. Vracet to do oblasti vědy, vzdělání, ale i kultury, a troufnu si tvrdit i do nějakého hodnotového ukotvení společnosti. Tak aby v situaci, kdy svět sám o sobě se mi zdá dostatečně destabilizován, se hledala určitá jednotící a pojící materie, která by tyto trendy nějak vyvažovala.

Je třeba od té společnosti něco požadovat, ale s vědomím že je třeba jí vracet, co jí patří. Skoro v tom biblickém „Co je císařovo, císaři, co je Božího, Bohu.“ Zadarmo nám nikdo nic nedá a ani to nesmíme chtít.

Poslední otázka je takříkajíc „na tělo“, i když se mezi řádky vine celým naším rozhovorem: jaký je v rámci právě popsaného obecnějšího rozvrhu úkol Filosofického ústavu a filosofie vůbec, zvláště pak oborů našeho časopisu, čili bádání o antice a latinské filosofické tradici?

K tomu poslednímu bodu byste se spíše měli vyjadřovat vy z redakce Vašeho časopisu! Návrat k nejen tradici, ale k tradičním hodnotám evropské vzdělanosti, kultury a civilizace je podle mne jednou z nezbytných součástí pokusu se vyrovnat se současným světem a místem České republiky v něm. Čili tato odpověď je pro mne relativně nejsnazší.

Nyní k posici Filosofického ústavu a filosofie, to je mnohem složitější - na filosofii nevím, jestli si troufnu. Myslím si, že v situaci,

kdy se kritické myšlení skloňuje ve více pádech, než kterými disponuje čeština, tak obory jako filosofie představují vcelku nevyčerpatelné téma a že v tomto ohledu nebude filosofie a její schopnosti vykládat svět z různých úhlů nikdy dost – a zejména ne v současné době! Filosofický ústav je mnohooborové pracoviště, které by mělo osvědčovat to, že česká společnost na jedné straně je schopna podporovat z veřejných prostředků věci, které snad mají z tradice a z povahy smysl. Na druhé straně by ústav měl být dokladem toho, že je naše společnost schopna požadovat, aby výsledky, které se jí vracejí zpět, byly ne snad měřitelné nějakými body a podobně zavádějícími simplifikacemi, ale aby dlouhodobě – dá se říci po generace – té společnosti přinášely to, co jí patří. To znamená nějaké hlubší ukotvení. V tom vidím smysl existence podobných pracovišť, jako je Filosofický ústav. A je jedno, jestli jsou to historická pracoviště, literárněvědná pracoviště nebo jazyková, v tom bych velký rozdíl neviděl i díky multioborovosti Filosofického ústavu.

Pane řediteli, děkuji Vám za rozhovor.

Rozhovor připravil: Kryštof Boháček